עין משפט
נר מצוה

פד א מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה י סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' ו וסי' רו סעי' א:
פה ב מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה ה סמג שם:
פו ג ד טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף י וסימן קפז סעיף א:
ה [מיי' פ"ג מהל' סוטה הל' ז]:
ו [מיי' פי"א מהל' מעשר שני הל' ה]:
ז [מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל' י' טוש"ע או"ח סי' ס"ב סעיף ב]:
ח [טוש"ע או"ח סי' ק"א סעיף ד]:
ט [מיי' פ"א מהל' ברכות הל' ו טוש"ע או"ח סי' קפ"ה סעיף א]:
פז י מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה ו:
פח כ מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סימן ריד:
פט ל מיי' שם פ"ח הל' ח טוש"ע או"ח סי' רד סעיף א (ג):
צ מ נ מיי' שם (והל' א) סמג שם טוש"ע או"ח שם סעיף א:
צא ס מיי' פ"ט מהל' נדרים הל' יא סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רז סעיף כב:
צב ע מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' רב ס"ע וסי' רד ס"א:
צג פ מיי' פ"ב מהל' מעשר הלכה א:
צד צ מיי' פ"ב מהל' תרומות הלכה ט:

◆

רבינו ניסים

על החומץ ועל הגובאי ועל הנובלות הוא אומ' שהכל נהיה בדברו. גרסי בני מערבא החמיץ יינו אומר ברוך דיין האמת בא לאכלו אומר שהכל נהיה בדברו ראה גובאי אומר ברוך דיין האמת בא לאכלו אומר שהכל נהיה בדברו נובלות שנשרו אומר ברוך דיין האמת בא לאכלן אומר שהכל: השיתין אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מיני תאני פירשו בתלמוד ארץ ישראל דדמאי (פרק א הלכה א) אלו הן השיתין ר' שמעון בריה דר' אבא אמר שהן יוצאות מתחת העלין ואמרי תו במסכת שביעית בפרק בנות שוח (הלכה א) תני רבן שמעון בן גמליאל אומר מהוצאת העלין עד הפגים נ' יום מן הפגים ועד השיתין הנובלות נ' יום ומן השיתין ועד התאנים נ' יום:

◆

רבינו חננאל

נימא כתנאי ראה פת וכו'. ראה אפי' פת או יין אומר מה נאה פת זו או יין זה, ברוך האל המלך שבראה יצא. דברי מאיר פסק בהא וגבי ר' יוסי. גופא אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה אמר אביי כותיה דרב מסתברא וכו'. אע"ג דאמר אביי כותיה דרב מסתברא דאין צריך מלכות, כר' יוחנן קיימא לן ובעינן נמי מלכות ושפי עדיף, ולא עוד אלא שכבר נהגו בכל ברכה להזכיר מלכות, וקיימא לן פוק חזי מה עמא דבר. מתני': ועל הגובאי אומר שהכל נהיה בדברו. פי' ארבה ונקרא שמו גובאי מלך, על שום דגאבו דינה כפריה. ר' יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו. כגון הנובלות וגובאי וכיוצא בהן, אין מברכין עליהן. אסיקנא נובלות דמתני' הכא דאינן סתמא דברי הכל בושלי כומרא נינהו ואינן פגין שאין נכשרין לאכולי כלל. וכומרין אותו בעפר להתבשל ועיקרו מלשון מכמורת. ושנינו במעשרות פ"ד הכובש השולק והמולח בשדה המוכמר באדמה. ובתלמוד איזהו נשך והוא מחוסר מכמר עיולי לבי דפא. וכיון שאינו פרי גמור, האוכלן מברך עליהן שהכל. ותמרי דשארי להו זיקא דברי הכל בורא פרי העץ, דפירא מעליא הוא. יין שהקרים. פיר' שאין בו לא טעם יין ולא טעם חומץ. על המלח ועל הזמית וכו' שהכל. פירוש זמית מרק. ועל כמהין ופטריות אומר שהכל וכו'. והריצנה על דבר שאינו מן הארץ שהכל נהיה בדברו, וכמהין ופטריות אע"ג דמארעא קארבו לא ינקי מארעא אלא מאוירא ינקי. וכן יין שהקרים ופת שעיפשה ותבשיל שעברה צורתו ואפי' הן מחמשת המינים, ודגים וחלב וגבינה וחומץ ונובלות ומלח וזמית שהכל על כולן. ירושלמי. החמיץ יינו בא נובאי ראה נובלות אומר ברוך דיין האמת, בא לאכלן אומר שהכל נהיה בדברו. מתני': היו לפניו מינים הרבה וכו' עליו הוא מברך. פיר' ופוטר את השאר. וחכמים אומרים מברך על אי זה מהן שירצה.

ורבי יוחנן אמר אפי' פת ויין. וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"ש לגבי רב הונא שהיה תלמידו של רב: **נימא** רב הונא כר' יוסי. וא"ת היכי מצי סובר רב הונא כר' יוסי הא רב הונא מודה בשאר דברים חוץ מפת ויין שאם אמר שהכל דיצא ואילו ר' יוסי סבר דלא יצא דכל המשנה ממטבע כו' וי"מ דמצי למימר דאפי' ר' יוסי לא קאמר לא יצא אלא בברוך המקום שאינה ברכה כלל אבל בשהכל מודה: **אמר** אביי כוותיה דרב מסתברא כו'. וי"מ דמסתברא בברייתא כוותיה ומיהו רב אלפס פסק כר' יוחנן וכן פסק ר"י דכל ברכה שאין בה מלכות שמים אינה ברכה ולכך היה אומר ר"י שאם היה מדלג מלכות של ברכת המוציא שצריך לחזור ולברך ואפי' דלג תיבת העולם בלבד דמלך לבד אינו מלכות וברכות (ה) של שמונה עשרה אין בהן מלכות דאינן באין בפתיחה ובחתימה אין שייך מלכות אבל אלהי אברהם הוי כמו מלכות דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו ומעין שבע דמלאי בשבת הואיל ויש בה האל הקדוש שאין כמוהו הוי כמו מלכות כמו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד דהוי במקום מלכות (ו) ולפי מה דפרישית דכל היכא דכתיב אלהי אברהם הוי כמו מלכות ניחא ולר' יוחנן לא קשיא דלא (ה) תני מלכותך דלאו כרוכלא כל האי לימני וליזיל:

אבל

אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגוזא דהדר מפיק לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בפה"א: ועל כולן אם אמר שהכל וכו': אתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין ורבי יוחנן אמר [א]אפי' פת ויין נימא כתנאי [א]ראה פת ואמר כמה נאה פת זו ברוך המקום שבראה יצא ראה תאנה ואמר כמה נאה תאנה זו ברוך המקום שבראה יצא דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר [ג]כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו נימא רב הונא דאמר כר' יוסי ור' יוחנן דאמר כר' מאיר אמר לך רב הונא אנא דאמרי אפי' לר' מאיר עד כאן לא קאמר ר' מאיר התם אלא היכא דקא מדכר שמיה דפת אבל היכא דלא קא מדכר שמיה דפת אפילו ר' מאיר מודה ור' יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפילו לרבי יוסי עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דקאמר ברכה דלא תקינו רבנן אבל אמר שהכל נהיה בדברו דתקינו רבנן אפילו ר' יוסי מודה בנימין רעיא כרך ריפתא [ג]ואמר בריך מריה דהאי פיתא אמר רב יצא והאמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה דאמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא והא בעינן שלש ברכות מאי [ד]יצא דקאמר רב נמי יצא ידי ברכה ראשונה מאי קמשמע לן אע"ג דאמרה בלשון חול תנינא [ב]ואלו נאמרים בכל לשון [ה]פרשת סוטה [ו]וידוי מעשר [ז]וקריאת שמע [ח]ותפלה [ט]וברכת המזון אצטריך סד"א הני מילי דאמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון קדש אבל לא אמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון קדש אימא לא [י]קמ"ל: גופא [ג]אמר רב [ד]כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה [י]ורבי יוחנן אמר [כ]כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה אמר אביי כוותיה דרב מסתברא [ה]דתניא [1]לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי לא עברתי מלברכך ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו ואילו מלכות לא קתני [ו]ור' יוחנן תני ולא שכחתי מלהזכיר שמך ומלכותך עליו:

מתני' [ז]ועל דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו [ל]על החומץ [ח]ועל הנובלות ועל הגובאי אומר שהכל נהיה בדברו [מ]ר' יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו היו לפניו מינין הרבה ר' יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך וחכ"א מברך על איזה מהן שירצה:

גמ' תנו רבנן [נ]על דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר בהמות חיות ועופות ודגים אומר שהכל נהיה בדברו על החלב ועל הביצים ועל הגבינה אומר שהכל [ט]על הפת שעפשה ועל היין שהקרים ועל התבשיל שעבר צורתו אומר שהכל [י]על המלח ועל הזמית ועל כמהין ופטריות אומר שהכל למימרא דכמהין ופטריות לאו גדולי קרקע נינהו [כ]והתניא [ס]הנודר מפירות הארץ אסור בפירות הארץ ומותר בכמהין ופטריות ואם אמר כל גדולי קרקע עלי אסור אף בכמהין ופטריות אמר אביי מירבא רבו מארעא מינקי לא ינקי מארעא והא על דבר שאין גדולו מן הארץ קתני תני על דבר שאין יונק מן הארץ: ועל הנובלות: מאי נובלות ר' זירא ור' אילעא חד אמר [ע]בושלי כמרא וחד אמר תמרי דזיקא תנן ר' יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו בשלמא למ"ד בושלי כמרא היינו דקרי ליה מין קללה אלא למאן דאמר תמרי דזיקא מאי מין קללה אשארא איכא דאמרי בשלמא למאן דאמר בושלי כמרא היינו דמברכינן עלייהו שהכל אלא למ"ד תמרי דזיקא שהכל בורא פרי העץ מבעי ליה לברוכי אלא בנובלות סתמא כ"ע לא פליגי דבושלי כמרא נינהו כי פליגי בנובלות תמרה [ל]דתנן [פ]הקלין שבדמאי השיתין והרימין והעוזרדין (א) בנות שוח ובנות שקמה וגופנין ונצפה ונובלות תמרה שיתין אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מין תאנים [א] (ב) רימין כנדי העוזרדין טולשי [מ]בנות שוח אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן תאיני [ב] חיורתא (ג) בנות שקמה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן דובלי [ג] (ד) גופנין שילהי גופני נצפה פרחה נובלות תמרה ר' אילעא ור' זירא חד אמר בושלי כמרא וחד אמר תמרי דזיקא בשלמא למ"ד בושלי כמרא היינו דקתני הקלין שבדמאי ספיקן הוא דפטור הא ודאן חייב אלא למאן דאמר תמרי דזיקא ודאן חייב הפקרא נינהו הכא במאי עסקינן שעשאן גורן [נ]דא"ר יצחק א"ר יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב [צ]הלקט והשכחה והפאה שעשאן גורן הוקבעו למעשר איכא דאמרי

בשלמא

חוץ מן הפת ומן היין. כדאמרינן לקמן (דף מג.) שגורם ברכות הרבה לעצמו בקדוש והבדלה ובברכת חתנים: **ידי ברכה ראשונה.** ברכת הזן: **פרשת סוטה.** כשהכהן משביעה: **וידוי מעשר.** בערתי הקדש מן הבית (דברים כו): **מלברכך.** ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר: **מתני' הנובלות.** מפרש בגמ': **גובאי.** חגבים טהורים: **מין קללה.** חומץ ונובלות וגובאי על ידי קללה הן באין: **גמ' שהקרים.** בוטי"ר בלע"ז: **מירבא רבו מארעא.** מלחלוחית הארץ הם גדלים על העצים ועל הכלים: **בושלי כמרא.** כמו שרופי חמה שבשלם ושרפם החום ויבשו ותמרים הם. כמרא חום כמו מכמר בשרא (פסחים דף נח.): **תמרי דזיקא.** שהרוח משירן: **אשארא.** אתומן וגובאי פליג ר' יהודה: **פרי העץ בעי ברוכי.** שהרי לא נשתנו לקלקול: **הקלין שבדמאי.** פירות שהקלו חכמים בדמאי שלהן שהלוקחן מעם הארץ אין צריך לעשרן. אלו הן: **השיתין כו'.** שאינן חשובים ואין ע"ה חס עליהם מלעשרן: **טולשי.** קולמש"י: **שילהי גופני.** ענבים אחרונות: **הא ודאן.** אם ידוע שלא הופרש מהן מעשר: **שעשאן גורן.** העני או מי שלקטן העמיד מהן ערימת כרי: **הלקט והשכחה והפאה.** אע"פ שפטורים מן המעשר לקטן עני ועשאן גורן הוקבעו למעשר מדרבנן דמאן דחזי סבר שתבואת קרקעו היא:

בשלמא

מסורת הש"ס

א) תוספתא פ"ד ה"ה, ב) סוטה לב. שבועות לט., ג) לעיל יב., ד) [לקמן מט.], ה) ספרי פ' כי תבא, ו) [כ"ה בערוך גם כרא"ש והנהגות הרש"ל אמנם מסר ד"ה אמר אביי משמע דלא גרסינן], ז) נדרים נה:, ח) כ"ל על החלב ועל הגבינה ועל הביצים אומר שהכל, ט) כ"ב דף נה., י) [לעיל לו. נדרים נה:], כ) נדרים שם, ל) דמאי פ"א מ"א, מ) ע"ז יד. [וע' בתוס' שם], נ) סוטה מג., ס) [עת"ס תוס' לקמן מט. ד"ה בריך], ע) [ר"ה לג:].

◆

תורה אור השלם

1. וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי:
דברים כו יג

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' והעוזרדין. נ"ב כאלפס פי' חבית פרנס"י ספירלינ"ג בלשון אשכנז: (ב) שם שיתין אמר רבה כ"ב חנה א"ר יוחנן מין תאנים. נ"ב פי' תאנים מדבריות: (ג) שם תאיני חורתא. נ"ב פירות הגדלים מג' שנים לג' שנים ומתגדלים ביערים: (ד) שם דופלי. נ"ב פירוש תאנה המורכבת בערמון ופירוש פרחה עיין לעיל דף ל"ו ע"א: (ה) תוס' ד"ה אמר וכו' דלא כתיב ומלכותך עליו דלאו:

◆

גליון הש"ס

גמ' כל ברכה שאין בה הזכרת השם. עי' לקמן דף נ"ד ע"ב תוס' ד"ה ספריהן: רש"י ד"ה הלקט וכו' ועשאן גורן. ע' בכ"ק דף כ"ד ע"א בפירש"י ד"ה תרמו:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' מין תאנים. נ"ל תאיני חוורתא: [ב] שם תאיני. נ"ל מין תאיני: [ג] שם דובלי. נ"ל תאני דולבא:

◆

לעזי רש"י

בוטי"ר. להעשות צמיג (יין). קולמש"י [קורמי"ש]. פירות העוזרר.

◆

מוסף רש"י

פרשת סוטה. כשמשביעין אותה ישביעוה בלשון שהיא שומעת (שבועות לט.). מה שהכהן אומר לה, ולא אמרינן צריך לאומרה בלשון הקדש כדרך שכתוב (סוטה לב.). וידוי מעשר. בשנה השלישית בערתי הקדש מן הבית (דברים כו) שהוא מוליא כל מעשרותיו ומעשרן מביתו ולאין יכול עוד להשהותם ונותן מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעניים ומעשר שני של שתי שנים שעברו מעליהו לירושלים עכשיו אם לא העלהו, ומתודה בערתי הקדש זה מעשר שני, וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון, לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני, ולאומרו בכל לשון, ולא אמרינן בלשון זה הוקיקו הכתוב לאומרה בלשון הקדש (סוטה שם). שעבר צורתו. שהשמיך, שקורין מולדי"ר, אומר שהכל. ולמפוקי מאת דלא ליברך על הפת ברכת המוציא דהא לאו לחם הוא ועל היין לא יברך בורא פרי הגפן, ועל התבשיל אם הוא מחמשת המינים כגון דייסא לא יברך בורא מיני מזונות (רשב"ם ב"ב צה:). ועל הזמית. שלמוריי"א (לעיל לו. ובב"ח שם: מי מלח). אסור אף בכמהין ופטריות. דכמהין ופטריות גידולי קרקע ניהו (נדרים נה:). בושלי כמרא. הם תמרים המקולקלים (ישעיה כח א) שנתבשלו בכומר, לאחר לקיטתן טומנן ומתחממות ומתבשלות (שם לד ד). השיתין. מיני תאנים רעות (עירובין יח). שעשאן. העני, גורן. שמירם הרינה כלמד ועשה מהן כרי, הוקבעו למעשר. מדרבנן דמאן דחזי סבור שגדל בשדהו (סוטה מח:).